

Pregledni rad

Model samopoštovanja u adolescentskoj dobi

**Olivera Kalajdžić,
Ranka Perućica**

Univerzitet u Istočnom Sarajevu,
Medicinski fakultet, Foča,
Republika Srpska, Bosna i Hercegovina

Primljen – Received: 10/05/2018
Prihvaćen – Accepted: 08/09/2018

Adresa autora:
Doc. dr Olivera Kalajdžić
Studentska 5, 73300 Foča
olivera.kalajdzic@yahoo.com

Copyright: ©2018 Kalajdžić O & Perućica R. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license.

Kratak sadržaj

U savremenoj psihološkoj literaturi postoji čitav niz radova o samopoštovanju i značaju visokog ili niskog nivoa samopoštovanja za adaptivno i maldaptivno ponašanje osobe. Samopoštovanje se definiše kao rezultat formiranog pojma o sebi, odnosno kao vrednovanje ili evaluacija sebe. Ono je izuzetno važno u periodu adolescencije kada su promjene u doživljavanju i ponašanju često presudne za budući život, zadovoljstvo samim sobom, odnos s drugim ljudima i uspješnost u aktivnostima i ulogama koje preuzimaju. Istraživači iz ove oblasti navode da su ponašanje, pa čak i sposobnosti adolescenata uvijek u skladu sa slikom koju imaju o sebi. Samopoštovanje je važna komponenta zdravog razvoja adolescenta i uspješne tranzicije u svijet odraslih. Iz tog razloga u radu definišemo pojam samopoštovanja, objašnjavamo dimenzije i značaj samopoštovanja i navodimo rezultate novijih istraživanja samopoštovanja u populaciji adolescenata.

Ključne riječi: samopoštovanje, adolescencija, razvoj samopoštovanja, značaj samopoštovanja

Uvod

Ukupnu ličnost možemo definisati, sa jedne strane, kao rezultat odnosa između onoga što pojedinac sa svojim karakteristikama, potencijalima, vrijednostima, težnjama i svekolikim ponašanjem zaista jeste, i ukupnog doživljaja takvog sebe sa druge strane [1]. Imajući u vidu da je doživljaj sebe zasnovan na ličnim interpretacijama spomenutih vlastitih karakteristika sasvim je logično očekivati da od usklađenosti stvarnog stanja i formirane impresije zavisi i konačan oblik ličnosti koja se razvija i formira [1]. Samopoštovanje se definiše kao rezultat formiranog pojma o sebi, odnosno kao vrednovanje ili evaluaciju sebe. U literaturu ovaj pojam uvodi William James [2] kao i formulu po kojoj je samopoštovanje jednako količniku postignutog uspjeha i zacrtanih ambicija tj. samopoštovanje = kompetentnost (postignuće)/aspiracije (očekivanja). Iako je od uvođenja ovog pojma i formule prošlo više od pola vijeka, i dalje postoje neslaganja da li je ono crta ličnosti ili stanje individue. Takođe, postoje neslaganja i u tome da li se može govoriti o samopoštovanju kao globalnoj karakteristici (ili stanju ličnosti) ili postoje razlike s obzirom na određene aspekte života individue [3]. U prilog tezi da je samopoštovanje nedjeljiv konstrukt idu istraživanja u kojima je pri analizi mjernih instrumenata samopoštovanja nađen nadređeni faktor opšteg samopoštovanja i niz faktora nižeg reda koji se odnose na specifične komponente samoevaluacije [4]. S druge strane, postoje zagovornici teze da samopoštovanje ima niz specifičnih aspekata, odnosno domena na koje se odnosi. Ovakav pristup raščlanjuje samopoštovanje na niz vrlo specifičnih domena i udaljuje se od njegove izvorne defini-

cije da se radi o opštoj evaluaciji sebe. Zbog toga istraživači razlikuju pojedine domene samopoštovanja, ali ujedno i prihvataju koncept opšteg samopoštovanja kao opšteg osjećaja vlastite vrijednosti [5, 6]. Takav pristup čini se prihvatljivim i logičnim, jer svaki pojedinac može imati različitu procjenu vlastite kompetentnosti na različitim područjima, ali svejedno i opštu evaluaciju sebe kao više ili manje vrijedne osobe [7].

Adolescencija je prelazni period od djetinjstva do ranog odraslog doba, period prilagođavanja, mijenjanja, prelaska iz jednog životnog razdoblja u drugo, vrijeme kada se napušta nezrelost djetinjstva, a mogućnosti i izazovi odrasle dobi nisu još dohvatljivi i sagledani. Samopoštovanje se često navodi kao centralni aspekt psihološkog funkcionisanja u periodu adolescencije [8]. Istraživanja govore da ono igra veliku ulogu u razumijevanju samoga sebe i da je osjetljivo na unutrašnje i vanjske uticaje koji su posebno izraženi u periodu adolescencije [9]. Vjeruje se da je samopoštovanje važna komponenta zdravog razvoja adolescenta i uspješne tranzicije u svijet odraslih [10].

I u savremenom društvu samopoštovanje se vrlo visoko vrednuje. Poštovati nešto znači imati vrlo visoko mišljenje o tome, pa imati visoko samopoštovanje znači imati visoko mišljenje o sebi. Ovako visoko mišljenje o sebi obično je zasnovano na globalnoj procjeni svoje ličnosti a ova procjena se obično zasniva na ličnim osobinama, sposobnostima ili postupcima [11].

Razvoj samopoštovanja

U savremenoj psihološkoj literaturi postoji čitav niz istraživanja o razvoju samopoštovanja i značaju visokog ili niskog nivoa samopoštovanja za adaptivno i maldaptivno ponašanje osobe [12]. Samopoštovanje stvaramo tokom života i naš doživljaj sebe mijenja se sve vrijeme tokom razvoja. Poznato je da odmah po rođenju, kao i tokom prve godine, dijete ne zna da razlikuje sebe od drugih, pa tako i nema razvijenu svijest o sebi. Tek nakon što otkrije sopstveno jedinstvo i identitet, pojavljuju se osjećanja prema sebi, između ostalog i samopoštovanje. Smatra se da se osjećaj samopoštovanja javlja tokom treće godine

života i to kao osjećaj ponosa kada dijete postigne stvari na svoj vlastiti način. Ukoliko roditelj ne omogući djetetu istraživanje okoline u tom periodu, osjećaj samopoštovanja mogu zamijeniti osjećaj srama i ljutnje [13]. Prema Harteru [6] djeca postaju sposobna donositi globalne ocjene o sebi kao osobi tek nakon osme godine života, jer djeca mlađa od osam godina nemaju razvijen osjećaj samopoštovanja. Oblačić i saradnici [14] navode da djeca u osnovnoškolskoj dobi opisuju sebe tako što navode svoju veličinu, pol i stvari koje posjeduju, dok djeca srednjeg djetinjstva u samoopise uvode nazive svoje tjelesne, socijalne i intelektualne kompetentnosti. Pored ovih specifičnih samoopisa, u periodu srednjeg djetinjstva, djeca počinju koristiti i uopštenije samoopise, što ukazuje na sposobnost izgrađivanja opšteg ili generalnog samopoštovanja. Na kraju djetinjstva, u ranoj adolescenciji, osoba ovladava formalnim operacijama mišljenja, sposobna je da razmišlja o sebi i sve češće koristi apstraktne pojmove kada opisuje sebe. U periodu adolescencije razvoj predstave o sebi se intenzivira. U uzrastu od 11 do 13 godina kognitivni razvoj povećava svjesnost o sopstvenim psihičkim karakteristikama koje u sebi nose suprotnosti, ali tek u uzrastu od 14 do 16 godina te suprotnosti izazivaju unutrašnji konflikt [15]. Tokom adolescencije pojam o sebi uključuje zauzimanje tuđe perspektive, tj. sposobnost decentracije, što podrazumijeva mogućnost empatije i viđenja sebe onako kako ih drugi vide. Coopersmith [5] smatra da je najvažniji period razvoja samopoštovanja rano djetinjstvo te kvalitet odnosa s roditeljima i najbližom socijalnom sredinom. U adolescentnom periodu stabilnost samopoštovanja je značajna upravo za integrativne procese u ličnosti, jer se slika o sebi tada finalno uobličava i integriše [16].

Razvoju samopoštovanja, prema Coopersmith-u [5] doprinose četiri faktora:

- količina poštovanja, prihvatanja i brige koju je dijete dobilo od značajnih osoba iz svoje okoline, prvenstveno od roditelja;
- istorija uspjeha i neuspjeha, uključujući status i socijalnu poziciju koju je osoba postigla;
- vrijednosti i težnje osobe po kojima se iskustva interpretiraju i mijenjaju;

- sposobnost i način odbrane samopoštovanja od vlastitih neuspjeha ili napada drugih.

Roditelji i njihovo ponašanje ključni su faktori u razvoju samopoštovanja vlastite djece [17]. Roditelji su prve figure sa kojima djeca stupaju u kontakt i oni su značajni za razvoj mnogih njihovih karakteristika. Pored roditelja istaknutu ulogu u razvoju samopoštovanja imaju i vršnjaci, posebno u adolescenciji. Poređenje sa vršnjacima i njihovo prihvatanje ili neprihvatanje postaju važni izvori samopoštovanja adolescenata. Istraživači samopoštovanja smatraju da su dva glavna faktora koja utiču na samopoštovanje u adolescenciji: ispravno djelovanje u važnim područjima i uvažavanje od strane drugih [6]. Školsko okruženje i postignuće, kao važni aspekti života djece i adolescenata, takođe mogu biti značajni faktori u oblikovanju slike o sebi [17]. Ističe se i značaj uspjeha i neuspjeha u različitim životnim zadacima na razvoj samopoštovanja, odnosno ostvarivanje ciljeva koje je osoba sama sebi postavila ili su pred nju postavili drugi, što predstavlja kriterijum na osnovu koga osobe grade sliku vlastite vrijednosti. Teoretičari i istraživači samopoštovanja u novije vrijeme ističu da se pojedinci razlikuju po nivou na kojem njihovo samopoštovanje uopšteno zavisi od ishoda. Jedni od njih smatraju da je samopoštovanje svih ljudi zavisno od ishoda na jednom području, dok drugi ističu da samopoštovanje može biti zavisno od ishoda na raznim specifičnim područjima [7].

Značaj samopoštovanja i njegove dimenzije

O važnosti samopoštovanja svjedoče rezultati brojnih istraživanja u psihologiji ličnosti, socijalnoj, kliničkoj, te savjetodavnoj i razvojnoj psihologiji [17]. Mruk [18] navodi da istraživanje samopoštovanja doživljava ekspanziju sredinom šezdesetih godina dvadesetog vijeka istraživanjima Rosenberg-a koji je razvio upitnik od 10 tvrdnji za njegovo ispitivanje na uzorku od oko 5000 ispitanika i istraživanjima Coopersmith-a koji je ispitivao samopoštovanje kroz teoriju učenja i u laboratoriji. Samopoštovanje utiče na sve

segmente života. Kako će se neko ponašati, kako će reagovati na ponašanje drugih ljudi, odabrati životne vrijednosti i ciljeve, te suočavati se sa životnim izazovima u velikoj mjeri zavisi od toga kako procjenjujemo vlastite sposobnosti i vastitu vrijednost [19]. Samopoštovanje je od posebnog značaja u adolescentskoj dobi, jer su ponašanje, pa čak i sposobnosti adolescenata uvijek u skladu sa slikom koju oni imaju o sebi. To znači da se adolescenti sa niskim nivoom samopoštovanja vjerovatno neće truditi da ostvare svoje ciljeve, jer se takvo ponašanje ne slaže sa slikom koju imaju o sebi. Takođe, smatra se da je samopoštovanje važna lična mjera zadovoljstva u adolescenciji. Prema Maslow-ljevoj [20] hijerarhijskoj teoriji motivacije, na četvrtoj ljestvici nalazi se potreba za samopoštovanjem (želja da se bude adekvatan, želja za postignućem, moći, nezavisnošću, slobodom) i potreba za poštovanjem od strane drugih ljudi (želja za priznanjima, prestižom, prepoznavanjem, ugledom, statusom, važnosti). Nezavisno od konteksta u kom se samopoštovanje proučavalo, smatra se da ljudi imaju temeljnu potrebu za samopoštovanjem [14]. Prema Kernisu [21] samopoštovanje je važan psihološki konstrukt, jer predstavlja glavnu komponentu svakodnevnog iskustva pojedinca i odnosi se na način na koji ljudi doživljavaju sebe, što se odražava i na odnose s drugima. U kontekstu važnosti samopoštovanja za čitav niz psiholoških i socijalnih ishoda, kako odraslih, tako i djece i adolescenata, navode se rezultati brojnih istraživanja koja govore o povezanosti samopoštovanja i funkcionisanja u različitim područjima života [22-24].

Istražujući samopoštovanje Mruk [18] ističe da se na jednom kraju dimenzije nalazi nisko samopoštovanje koje korelira sa raznim poremećajima kao što su anksioznost, depresija, problemi sa učenjem i slično, dok se na kraju druge dimenzije nalazi visoko samopoštovanje koje podrazumijeva dobro mentalno zdravlje, uspjeh, efikasnost, i uopšte kvalitetan život. Visoko samopoštovanje je povezano sa boljim socijalnim vještinama, većom motivacijom i istrajnošću u postizanju životnih ciljeva, kao i manjom pojavom depresivnih i anksioznih simptoma i pozitivnim odnosom sa vršnjacima [25-27]. Miljković i Rijavec [22] navode sljedeće karakteristike osoba sa visokim

samopoštovanjem: otpornije su na stres i imaju bolje fizičko i psihičko zdravlje, zadovoljniji kako ličnim tako i profesionalnim aspektima života, kompetentniji na poslu i u raznim socijalnim situacijama, boljeg raspoloženja i manje depresivni, spremniji suprostaviti se drugima i lakše podnose kritiku, spremniji da iznesu mišljenje i nisu skloni da podliježu pritisku, procjenjuju sebe srećnijim i zadovoljnijim od većine. Visoko samopoštovanje djeluje podsticajno na ličnost, dok svi oni koji imaju nisko samopoštovanje manje su efikasni, jer su stalno nezadovoljni svojim rezultatima. Osim pozitivnog uticaja visokog samopoštovanja, Jelić [7] navodi rezultate istraživanja koje je pokazalo da nisko samopoštovanje dovodi do nekih negativnih pojava poput delinkventnog ponašanja, neprimjerenog ponašanja kod studenata, depresije, bulimije, sklonosti psihičkim bolestima, samoopтереćivanja, osamljenosti, te straha od negativne evaluacije. Međutim, postoje i rezultati koji su kontradiktorni sa prethodno navedenim i koji upućuju da visoko samopoštovanje nije garancija zadovoljstva životom i da može imati i nepoželjne posledice. To je slučaj kod osoba sa nesigurnim samopoštovanjem koje pribjegavaju odbrambenim, nekad čak i agresivnim oblicima ponašanja, kako bi održale svoje samopoštovanje. Ipak, visoko samopoštovanje smatra se poželjnom osobinom koju treba razvijati što ranije, jer pojedincu donosi brojne psihološke koristi.

Rezultati istraživanja samopoštovanja adolescenata

Adolescencija je razvojni period između djetinjstva i odrasle dobi koje predstavlja važno razdoblje u životu pojedinca, ispunjeno brzim razvojnim promjenama, povećanim zahtjevima okoline, očekivanjima koja sami sebi namećemo, potrebom za zauzimanjem ličnog stava, stila ponašanja, težnji za identitetom [28, 29]. Harter [6] navodi da je razvoj razumijevanja samog sebe u adolescenciji složen proces i sadrži veći broj različitih aspekata o sebi koji se šire, za tu dob karakterističnim porastom uloga i poređenjem sebe s ostalim u okolini. Samopoštovanje počiva na samoopažanju, koje može, ali i ne mora, biti u skladu s pojedinčevim stvarnim sposobnostima

i kvalitetima [25]. Samopoštovanje predstavlja relativno stabilnu osobinu, iako oscilira tokom razvojnih stadijuma u životu pojedinca. U djetinjstvu je samopoštovanje relativno visoko, opada tokom adolescencije, postepeno se povećava tokom odrasle dobi, vrhunac dostiže između 50 i 60 godina i zatim ima tendenciju opadanja u starosti [30]. Baldwin i Hoffman, prema Kort-Butler-u i Hagewen-u [31], naglašavaju ranu adolescenciju kao vrijeme opadanja samopoštovanja, dok do oporavka dolazi između srednje i kasne adolescencije. Kort-Butler i Hagewen [31] su u svom istraživanju takođe pronašli značajan porast samopoštovanja od srednje adolescencije do rane odrasle dobi. Ove nalaze potvrđuju Čulina i Anđelić-Breš [32] navodeći rezultate svog istraživanja koji govore da studenti imaju više samopoštovanje od srednjoškolaca, a što ide u prilog i činjenici koja se sreće u praksi da je u razdoblju polaska u srednju školu značajno poljuljana slika o sebi. U grupi studenata nađena je značajna razlika u uhranjenosti i zadovoljstvu izgledom u odnosu na samopoštovanje adolescenata [32]. Samopoštovanje se pokazalo važnim prediktorom socijalnog položaja u društvu, kako kod mladića tako i kod djevojaka. Pojedinci s višim nivoom samopoštovanja bolje su ocijenjeni na sociometrijskoj ljestvici od ispitanika sa nižim samopoštovanjem [33]. Rezultati istraživanja populacije od 714 adolescenata su pokazali da postoji pozitivna povezanost između samopoštovanja i vizije budućnosti adolescenata, a negativna povezanost između samopoštovanja i straha od budućnosti adolescenata [19]. Istraživanjem uzorka od 192 adolescenta iz Hrvatske, uzrasta od 15 do 17 godina, nađene su značajne razlike između mladića i djevojaka u nivou samopoštovanja, pri čemu mladići postižu značajno više rezultate od djevojaka, ali i to da je samopoštovanje negativno, iako nisko, povezano s različitim oblicima agresije kod mladića i djevojaka [34]. Još jedno istraživanje iz Hrvatske, koje je uključivalo veći uzorak od ukupno 940 adolescenata, pokazalo je da je pol značajan faktor za procjenu opšteg samopoštovanja i da mladići postižu značajno više rezultate. Visoko samopoštovanje u adolescenciji povezano je s pozitivnim odnosima sa vršnjacima, dok se iskustvo doživljavanja

vršnjačkog nasilja pokazalo povezano s niskim samopoštovanjem [35]. Više procjene samopoštovanja povezane su sa višim procjenama zadovoljstva životom kod mladića i djevojaka [36]. U istraživanju koje se bavilo odnosom samopoštovanja i osobina ličnosti adolescenata, na uzorku od 309 adolescenata prosječnog uzrasta 18,74 godine, za procjenu samopoštovanja korišćena je Rosenbergova skala samopoštovanja, a osobine ličnosti procjenjivane su upitnikom Velikih pet plus dva [37]. Dobijeni rezultati su pokazali da je samopoštovanje adolescenata statistički značajno povezano sa sljedećim osobinama ličnosti: ekstraverzija ($r = 0,28$; $p < 0,01$), neuroticizam ($r = -0,43$; $p < 0,01$), pozitivna valenca ($r = 0,39$; $p < 0,01$) i savjesnost ($r = 0,22$; $p < 0,01$), dok agresivnost, negativna valenca i otvorenost ne koreliraju značajno sa samopoštovanjem adolescenata [37]. Samopoštovanje je pozitivno povezano sa zadovoljstvom izgledom adolescenata, a neki aspekti porodične socijalizacije (roditeljska toplina i porodična atmosfera) djeluju na njihovo samopoštovanje [38]. Raspodjela nivoa samopoštovanja u populaciji adolescenata snažno je pomaknuta prema pozitivnim vrijednostima [19, 37], a istraživanje Emila [39] pokazalo je da je čak 88,6% studenata imalo rezultat na ljestvici samopoštovanja koji je nadmašivao aritmetičku sredinu.

Domaći autori ističu da slika koju mladi imaju o sebi utiče na njihovo školsko postignuće, obrazovne aspiracije, socijalne odnose i prihvatanje različitih društvenih uloga [40]. Viši nivo samopoštovanja podrazumijeva efikasnije i zre-

lije strategije prevladavanja stresa i anksioznosti kod adolescenata, čemu u prilog idu rezultati istraživanja na uzorku od 119 adolescenata uzrasta od 17 do 19 godina, gdje je nađena statistički značajna negativna korelacija između samopoštovanja i situacione i opšte anksioznosti [41].

Zaključak

Samopoštovanje je izuzetno važan dio života svakog pojedinca, posebno u periodu adolescencije kada su promjene u doživljavanju i ponašanju često presudne za budući život, zadovoljstvo samim sobom, odnos s drugim ljudima i uspješnost u aktivnostima i ulogama koje preuzimaju. Adolescenti s visokim samopoštovanjem koriste pozitivne strategije za suočavanje i rješavanje problema i manja je vjerovatnoća da će razviti poremećaje kao što su anksioznost, depresija, delinkvencija, nego mladi sa niskim nivoom samopoštovanja. Može se zaključiti da je važnost slike o sebi velika i da je više samopoštovnje nužno za što bolje funkcionisanje adolescenata i njihovu prilagođenost. Pored toga, saznanja o adolescentskom vrednovanju sebe važna su jer impliciraju aspekte u kojima im je neophodno osnaživanje i podrška tokom ovog tranzicijskog perioda. Ova saznanja mogu pomoći razumijavanju uticaja samopoštovanja na akademsku, profesionalnu i životnu perspektivu.

Autori izjavljuju da nemaju sukob interesa.
The authors declare no conflicts of interest.

Literatura

1. Čekrlja Đ. Studija o samopoimanju i samom poimanju. Banja Luka: Grafid; 2014.
2. James W. The Principles of Psychology. New York: Dover; 1950.
3. Kostić N. Psihosocijalni izvori društvenih i ličnih vrijednosti. Doktorska disertacija. Univerzitet Istočno Sarajevo, 2013.
4. Tafarodi RW, Swann WB Jr. Self-liking and self-competence as dimensions of global self-esteem: initial validation of a measure. *J Pers Assess.* 1995;65(2):322-42.
5. Coopersmith S. The antecedens of Self-Esteem. San Francisco: Freeman; 1967.
6. Harter S. The Construction of the Self: A Developmental Perspective. New York: Guilford; 1999.
7. Jelić M. Nove spoznaje u istraživanjima samopoštovanja: konstrukt sigurnosti samopoštovanja. *Društvena istraživanja Zagreb* 2011;21(2):443-63.
8. Moksnes UK, Moljord IEO, Espnes GA, Byrne, DG. The association between stress and emotional states in adolescents: The role of gender and self-esteem. *Pers Individ Dif* 2010;49:430-5.
9. Moksnes UK, Espnes GA. Self-esteem and life satisfaction in adolescents - gender and age as potential moderators. *Qual Life Res* 2013;22(10):2921-8.

10. Nekić M, Uzelac E, Jurkin M. Uloga samopoštovanja i vršnjačkog pritiska u objašnjenju usamljenosti adolescenata. *Acta Iadertina* 2016;13(1):41–63.
11. Krnetić I. Odnos samopoštovanja i bezuslovnog prihvatanja sebe. *Radovi* 2006;8(9):377–84.
12. Todorović J. Porodični činioci stabilnosti samopoštovanja adolescenata. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja* 2005;37(1):88–106.
13. Sindik J, Vukosav J, Lukač A. Dobne razlike u zastupljenosti čimbenika povezanih s poticanjem samopoštovanja predškolske djece. *Acta Iadertina* 2011;8:61–75.
14. Oblačić I, Velki T, Cakić L. Odnos samopoštovanja i socijalnog statusa kod učenika nižih razreda osnovne škole. *Školski vjesnik* 2015;64(1):153–72.
15. Opačić G. Ličnost u socijalnom ogledalu. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja; 1995.
16. Todorović J. Vaspitni stilovi u porodici i stabilnost samopoštovanja adolescenata. *Psihologija* 2004;37(2):183–93.
17. Burić I, Macuka I, Sorić I, Vulić-Protić A. Samopoštovanje u ranoj adolescenciji: važnost uloge roditeljskog ponašanja i školskog dostignuća. *Društvena istraživanja Zagreb* 2008;17(4–5):887–906.
18. Mruk CJ. Self-esteem research, theory and practice: toward a positive psychology of self-esteem. New York: Springer Publishing Company; 2006.
19. Kalajdžić O. Osobine ličnosti i vizije budućnosti adolescenata. Doktorska disertacija. Univerzitet Istočno Sarajevo, 2017.
20. Maslow AH. Motivacija i ličnost. Beograd: Nolit; 1982.
21. Kernis MH. Toward a Conceptualization of Optimal Self-Esteem. *Psychol Inq* 2003;14(1):1–26.
22. Miljković D, Rijavec M. Razgovori sa ogledalom. Čačak: Legenda; 2013.
23. Barać J. Povezanost nekih značajki ličnosti i akademskog uspjeha kod srednjoškolaca i studenata. *Putokazi* 2013;1(2):119–31.
24. Waterman AS, Goldman JA. A longitudinal study of ego identity status development at a liberal arts college. *J Youth Adolesc* 1976;5:361–9.
25. Baumeister RF, Campbell JF, Krueger JI, Vohs KD. Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles? *Psychol Sci Public Interest* 2003;4(1):1–44.
26. Burušić J, Tadić M. Uloga samopoštovanja u odnosu crta ličnosti i neverbalnih socijalnih vještina. *Društvena istraživanja* 2006;4-5(84-85):753–71.
27. Grolnick WS, Beiswenger KL. Facilitating children's self-esteem: the role of parents and teachers. In: MH. Kernis, editor. *Self-Esteem Issues and Answers: A Sourcebook of Current Perspectives*. New York and Hove: Psychology Press, Taylor & Francis Group; 2006. p. 230–7.
28. Kalajžić O. Korelacija između psiholoških karakteristika adolescenata i njihovog straha od budućnosti. *Biomedicinska istraživanja* 2017;8(2):144–52.
29. Lebedina-Manzoni M, Lotar M. Percepcija sebe kod adolescenata u Hrvatskoj. *Kriminologija i socijalna integracija* 2011;19(1):39–50.
30. Orth U, Robins RW. The development of self-esteem. *Curr Dir Psychol Sci* 2014;23(5):381–387.
31. Kort-Butler LA, Hagewen KJ. School-based extracurricular activity involvement and adolescent self-esteem: A growth-curve analysis. *J Youth Adolesc* 2011;40:568–81.
32. Čulina T, Anđelić Breš S. Povezanost samopoštovanja s prehrambenim navikama, uhranjenošću, sportom, spolom i dobi riječkih adolescenata. *Med Jad* 2014;44(1-2):5–12.
33. Zubić D, Burušić J. Fizička atraktivnost kao odrednica sociometrijskog statusa: moderirajući utjecaj samopoštovanja i socijalne anksioznosti. *Suvremena psihologija* 2009;12(1):63–80.
34. Duvnjak I, Ručević S. Povezanost reaktivne i proaktivne agresije, privrženosti i samopoštovanja adolescenata. *Psihologijske teme* 2010;19(1):103–21.
35. Flander Buljan G, Dugić S, Handabaka I. Odnos elektroničkog nasilja, samopoštovanja i roditeljskih čimbenika kod adolescenata. *Klinička psihologija* 2015;8(2):167–80.
36. Brdovčak A, Merkaš M, Šakić Velić M. Uoga nade i samopoštovanja u odnosu ekonomskog pritiska i zadovoljstva životom adolescenata. *Društvena istraživanja Zagreb* 2018;27(1):87–108.
37. Kalajdžić O, Vuksanović G, Perućica R, Bakoč A. Odnos između osobina ličnosti i samopoštovanja kod adolescenata. V sarajevski dani psihologije, 2018. *Zbornik sažetaka*. Sarajevo: Filozofski fakultet u Sarajevu; 2018; p. 27.
38. Čiprić A, Landripet I. Uloga obiteljske socijalizacije i samopoštovanja u odnosu korištenja internetskih društvenih mreža i zadovoljstva tjelesnim izgledom kod adolescenata. *Medijska istraživanja* 2017;23(1):101–26.
39. Emil S. Self-Esteem and Stressful Life Events of University Students. A Thesis. *Üniversiteler Mahallesi, Middle East Technical University, The Graduate School of Social Sciences, Ankara*, 2003.
40. Joksimović S, Janjetović D. Pojam o sebi i vrednosne orijentacije adolescenata. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja* 2008;40(2):288–305.
41. Anđelković V. Anksioznost i samopoštovanje u kontekstu uzrasta, pola i profesionalnog usmerenja. *Gođšnjak za psihologiju* 2008;5(6-7):111–30.

Model of self-esteem during adolescence period

Olivera Kalajdžić, Ranka Perućica

University of East Sarajevo, Faculty of Medicine, Foča, The Republic of Srpska, Bosnia and Herzegovina

In contemporary psychological literature, there is a huge amount of research concerning self-esteem as well as the importance of high or low level of it for the adaptive and maladaptive behavior of a person. Self-esteem is defined as the result of one's self-conception and self-evaluation, respectively. It is extremely important during adolescence when the changes in experience and behavior are often crucial for future life, personal self-satisfaction, relationships with other people, as well as for the success in the activities and roles they are taking. Researchers within this field claim that behavior, as well as the adolescents' abilities, are always consistent with their self-image. Self-esteem is an important component of healthy adolescent's development and of a successful transition to the adult world. For this reason, in this paper we will define the notion of self-esteem, explain the dimensions and importance of it, and outline the results of recent research concerning the adolescent population.

Keywords: self-esteem, adolescence, development of self-esteem, importance of self-esteem